

Καλλίνικος Ε' Κωνσταντινουπόλεως

Περίληψη :

Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως κατά το 19ο αιώνα, πρώην μητροπολίτης Νικαίας, ο οποίος άσκησε τα καθήκοντά του σε δύο θητείες. Ο Καλλίνικος Ε' Κωνσταντινουπόλεως αποτέλεσε μία από τις πιο αμφιλεγόμενες προσωπικότητες του Πατριαρχείου.

Άλλα Ονόματα

Τόπος και Χρόνος Γέννησης

Μουδανιά, μέσα 18ου αι.

Τόπος και Χρόνος Θανάτου

Διπλοκίονιον, αρχές 19ου αι.

Κύρια Ιδιότητα

Οικουμενικός Πατριάρχης

1. Εισαγωγή

Ο Καλλίνικος Ε'¹ γεννήθηκε στα Μουδανιά· χρημάτισε αρχιδιάκονος της [Μητρόπολης Νικομηδείας](#), ενώ το 1779 έγινε αρχιδιάκονος του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Τον Οκτώβριο του επόμενου έτους χειροτονήθηκε μητροπολίτης Αδριανουπόλεως, θέση στην οποία παρέμεινε έως το Σεπτέμβριο του 1792, οπότε και μετατέθηκε στη [Μητρόπολη Νικαίας](#).² Στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως εξελέγη στις 17 Ιουνίου 1801· είχε προηγηθεί –την ίδια ημέρα– η παραίτηση του Πατριάρχη Νεοφύτου Ζ'.³ Ο Μάθας ισχυρίζεται ότι ο Καλλίνικος ήταν «άνθρωπος τρυφηλός μεν και φιλιανταυτικός και περί τα εκκλησιαστικά ράθυμος και νωθρός, αλλ' όμως λόγιος, και άλλως αφιλάργυρος και ελεημονητικός».⁴

2. Η πρώτη πατριαρχία του Καλλινίκου Ε' (1801-1806)

Η πρώτη πατριαρχία του Καλλινίκου διήρκεσε έως το 1806 και παρουσιάζει ενδιαφέρον, επειδή είναι συνυφασμένη με τις πολιτικές ισορροπίες και συντεταγμένες της περιόδου εκείνης. Ο Κούμας αναφέρει ότι «η φατρία του νέου Εφέσου Μακαρίου, της οποίας αρχηγός ήτο ο μετέπειτα ηγεμονεύσας Αλέξανδρος Σούτσος, επρόβαλε νέον Πατριάρχη τον από Νικαίας Καλλίνικον Δ'».⁵ Ο διά πολλά διαβόητος ούτος ανήρ εβοηθήθη από τας περιστάσεις και από την μαλακότητά του να ευδοκιμήσει. Διότι μοναρχούντος, να είπω ούτω, τότε μεταξύ των Φαναριωτών του Δημητρίου Μουρούζη, δεν ηδύνατο να κάμει άλλως ειμή να εκτελή απολύτως την θέλησιν εκείνου».⁶ Σημαντική ενέργεια του Καλλινίκου υπήρξε η ανέγερση κτηρίου στο Κουρουτσεσμέ, στο οποίο στεγάσθηκε η Μεγάλη του Γένους Σχολή. Ο Κούμας, εξάλλου, αφήνει να εννοηθεί ότι η ανέγερση του κτηρίου αυτού ήταν ως κάποιο βαθμό απώτερη συνέπεια της εύνοιας που επιδείκνυε προς το πρόσωπο του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως ο σουλτάνος Σελίμ Γ',⁷ ενώ τον ίδιο υπαινισμό κάνει και ο Μάθας.

Κατά τη διάρκεια της πατριαρχίας του Καλλινίκου εκδόθηκαν τρεις κανονικές διατάξεις. Οι κυριότερες ενέργειές του ήταν οι εξής: τον Ιούνιο του 1803, η συνένωση της Εξαρχίας Γερομηρίου με την Επισκοπή Βελλά σε μία επισκοπή, υπό τον επίσκοπο Ιωαννίνων· τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου, η ένωση της Επισκοπής Πέτρας στην Κρήτη με το χωριό Καινούριο, το οποίο είχε προηγουμένως ανακηρυχθεί σταυροπηγιακό. Ακόμα, τον Αύγουστο του 1803, η κύρωση του κοινοβιακού καθεστώτος της ρωσικής μονής του αγίου Παντελεήμονος και η αναγνώριση του ιερομονάχου Σάββα ως ηγουμένου της. Τον Απρίλιο του 1804, έλαβε χώρα η ένωση της Εξαρχίας Τριπολιτσάς με την Επισκοπή Αμυκλών, ενώ τον Απρίλιο του 1805 επικυρώθηκε η προσάρτηση της Μονής του Αγίου Γεωργίου Κουδουνά στην Πρίγκιπο, εκ μέρους της Μονής της αγίας Λαύρας στην Πελοπόννησο.⁸

Καλλίνικος Ε΄ Κωνσταντινούπολεως

Η άνοδος της επιρροής της φιλογαλλικής παράταξης των Φαναριωτών είχε αποτέλεσμα την εξασθένηση της δύναμης των Υψηλάντηδων και των Μουρούζηδων, που έκλιναν προς τη Ρωσία. Άμεση συνέπεια αυτού ήταν ο Καλλίνικος να χάσει την υποστήριξη της παράταξης, χάρη στην οποία είχε αναρρηθεί στο θρόνο.⁹ Κατ' αυτό τον τρόπο, στις 22 Σεπτεμβρίου 1806, αναγκάστηκε να υποβάλει την παραίτησή του, προβάλλοντας ως επίσημη δικαιολογία την προχωρημένη του ηλικία, που τον εμπόδιζε, εξαιτίας των συχνών ασθενειών, να συνεχίσει να ασκεί με επάρκεια τα καθήκοντά του. Κατόπιν αυτού, αποσύρθηκε στο Διπλοκίονιον (Beşiktaş) του Βοσπόρου.

3. Η δεύτερη πατριαρχία (1808-1809)

Η δεύτερη πατριαρχία του Καλλινίκου υπήρξε αρκετά βραχυχρόνια· ξεκίνησε στις 10 Σεπτεμβρίου 1808 –μετά την παραίτηση του Γρηγορίου Ε΄– και διήρκεσε έως τις 23 Απριλίου 1809. Τόσο ο Κούμας όσο και ο Μάθας ισχυρίζονται ότι μετά την άνοδο στο σουλτανικό θρόνο του Μαχμούτ Β΄, ο Καλλίνικος προσέγγισε το μέγα βεζίρη Mustafa Bayraktar και του υποσχέθηκε σημαντικό χρηματικό ποσό, προκειμένου να αναλάβει εκ νέου πατριαρχικά καθήκοντα.¹⁰ Έτσι, ο Καλλίνικος αναδείχθηκε για δεύτερη φορά Οικουμενικός Πατριάρχης. Ανάμεσα στις κυριότερες ενέργειες της δεύτερης πατριαρχίας του πρέπει να αναφερθεί η ίδρυση νοσοκομείου στην Προύσα, προσανατολισμένου κυρίως στην περιθαλψη όσων είχαν προσβληθεί από πανώλη.¹¹

Ο τρόπος με τον οποίο αναρρήθηκε για δεύτερη φορά στον οικουμενικό θρόνο ο Καλλίνικος είχε ενοχλήσει ιδιαίτερα τη σύνοδο, αφού συνιστούσε παραβίαση του δικαιώματος ανάδειξης και αλλαγής του Πατριάρχη, που της είχε δοθεί πριν από 50 περίπου χρόνια, κατά την πατριαρχία του Σαμουήλ. Οι Κούμας και Μάθας συμφωνούν ότι, κατόπιν αυτών των εξελίξεων, η σύνοδος ανέμενε την κατάλληλη ευκαιρία για να εκθρονίσει τον Καλλίνικο. Ο Κούμας αναφέρει επίσης ότι αυτός ήταν ο λόγος για τον οποίο η σύνοδος επέδειξε συμπάθεια προς το Γρηγόριο Ε΄ και, αντί να τον εξορίσει, τον άφησε στο γειτονικό νησί της Χάλκης.¹² Η ευκαιρία βρέθηκε μετά το βίαιο θάνατο του Mustafa Bayraktar· στις 23 Απριλίου 1809 η σύνοδος αποφάσισε να τον απομακρύνει από τον Οικουμενικό Θρόνο: «καθ' υψηλήν βουλήν και απόφασιν απεμακρύνθη του Οικουμενικού θρόνου [...] διά τε το γήρας αυτού και τας πυκνάς ασθενείας και απεστάλη εις Κατίκιωϊ της Χαλικηδόνος».¹³ Νέος Πατριάρχης Κωνσταντινούπολεως εξελέγη ο Ιερεμίας Δ΄ μητροπολίτης Μυτιλήνης. Ο Καλλίνικος Ε΄ αποσύρθηκε κατά πάσα πιθανότητα και πάλι στο Διπλοκίονιον, όπου πέθανε και τάφηκε, χωρίς να είναι ακριβώς γνωστό πότε.

1. Ένα πρόβλημα που παρατηρείται στα βιβλιογραφικά δεδομένα που αφορούν τον εν λόγω Πατριάρχη είναι ότι αλλού εμφανίζεται ως Καλλίνικος Δ΄ και αλλού ως Καλλίνικος Ε΄, ενώ –όπως προκύπτει από τα χρόνια της θητείας του στον πατριαρχικό θρόνο– πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο. Η εξήγηση γι' αυτό είναι η εξής: στις 19 Νοεμβρίου 1726, μετά την απομάκρυνση του Πατριάρχη Ιερεμία Γ΄, νέος Πατριάρχης εξελέγη ο Ηρακλείας Καλλίνικος· εκείνος, ωστόσο, πέθανε από ανακοπή καρδιάς, μόλις έμαθε τα νέα της εκλογής του. Έτσι, την επόμενη ημέρα εξελέγη Πατριάρχης ο Νικομηδείας Παΐσιος. [Θεολογία, τόμ. Δ΄ (Αθήνα 1926), σελ. 181, σημ. 3]. Όσοι συγγραφείς δε συμπεριλαμβάνουν τον άτυχο ιερωμένο στους πατριαρχικούς καταλόγους θεωρούν τον Καλλίνικο Ε΄ ως Καλλίνικο Δ΄. Ωστόσο, εφόσον το 1726 ο Καλλίνικος είχε εκλεγεί Πατριάρχης, μάλλον θα πρέπει να συμπεριληφθεί στους πατριαρχικούς καταλόγους, γεγονός που σημαίνει ότι ο εξεταζόμενος ιερωμένος είναι ο Καλλίνικος Ε΄ και όχι ο Καλλίνικος Δ΄.

2. Γεδεών, Μ., *Πατριαρχικοί Πίνακες. Ειδήσεις ιστορικά, βιογραφικά περί των Πατριαρχών Κωνσταντινούπολεως από Ανδρέου του Προτοκλήτου μέχρις Ιωακείμ Γ΄ του από Θεσσαλονίκης 36-1884* (Κωνσταντινούπολη 1885-1890), σελ. 679.

3. Μητροπολίτου Σάρδεων και Πισιδίας Γερμανού, *Συμβολή εις τους Πατριαρχικούς καταλόγους Κωνσταντινούπολεως από της Αλώσεως και εξής* (Κωνσταντινούπολη 1935), σελ. 147.

4. Μάθας, Ζ., *Κατάλογος Ιστορικός των πρώτων Επισκόπων και των εφεξής Πατριαρχών της εν Κωνσταντινούπολει Αγίας και Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας* (Ναύπλιο 1837), σελ. 270.

5. Βλ. σημ. 1. Προφανώς ο Κούμας δε συμπεριλαμβάνει τον άτυχο Καλλίνικο του 1726 στους πατριαρχικούς καταλόγους.

Καλλίνικος Ε΄ Κωνσταντινουπόλεως

6. Κούμας, Κ., *Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων*, τόμ. ΙΒ (Βιέννη 1832), σελ. 509.
7. Κούμας, Κ., *Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων*, τόμ. ΙΒ΄ (Βιέννη 1832), σελ. 509· Μάθας, Ζ., *Κατάλογος Ιστορικός των πρώτων Επισκόπων και των εφεξής Πατριαρχών της εν Κωνσταντινουπόλει Αγίας και Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας* (Ναύπλιο 1837), σελ. 271.
8. Γεδεών, Μ., *Πατριαρχικοί Πίνακες. Ειδήσεις ιστορικά, βιογραφικά περί των Πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως από Ανδρέου του Πρωτοκλήτου μέχρις Ιωακείμ Γ΄ του από Θεσσαλονίκης 36-1884* (Κωνσταντινούπολη 1885-1890), σελ. 679-680.
9. Κούμας, Κ., *Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων*, τόμ. ΙΒ΄ (Βιέννη 1832), σελ. 509· Μάθας, Ζ., *Κατάλογος Ιστορικός των πρώτων Επισκόπων και των εφεξής Πατριαρχών της εν Κωνσταντινουπόλει Αγίας και Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας* (Ναύπλιο 1837), σελ. 271.
10. Κούμας, Κ., *Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων*, τόμ. ΙΒ΄ (Βιέννη 1832), σελ. 271· Μάθας, Ζ., *Κατάλογος Ιστορικός των πρώτων Επισκόπων και των εφεξής Πατριαρχών της εν Κωνσταντινουπόλει Αγίας και Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας* (Ναύπλιο 1837), σελ. 274.
11. Γεδεών, Μ., *Πατριαρχικοί Πίνακες. Ειδήσεις ιστορικά, βιογραφικά περί των Πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως από Ανδρέου του Πρωτοκλήτου μέχρις Ιωακείμ Γ΄ του από Θεσσαλονίκης 36-1884* (Κωνσταντινούπολη 1885-1890), σελ. 680.
12. Κούμας, Κ., *Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων*, τόμ. ΙΒ΄ (Βιέννη 1832), σελ. 511· Μάθας, Ζ., *Κατάλογος Ιστορικός των πρώτων Επισκόπων και των εφεξής Πατριαρχών της εν Κωνσταντινουπόλει Αγίας και Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας* (Ναύπλιο 1837), σελ. 275.
13. Μητροπολίτου Σάρδεων και Πισιδίας Γερμανού, *Συμβολή εις τους Πατριαρχικούς καταλόγους Κωνσταντινουπόλεως από της Αλώσεως και εξής* (Κωνσταντινούπολη 1935), σελ. 147-148.

Βιβλιογραφία :

	Γεδεών Μ. , <i>Πατριαρχικοί Πίνακες. Ειδήσεις ιστορικά, βιογραφικά περί των Πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως από Ανδρέου του Πρωτοκλήτου μέχρις Ιωακείμ Γ΄ του από Θεσσαλονίκης 36–1884</i> , Κωνσταντινούπολη 1885-1890
	Κούμας Κ. , <i>Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων</i> , τόμ. ΙΒ΄, Βιέννη 1832
	Μάθας Ζ. , <i>Κατάλογος Ιστορικός των πρώτων Επισκόπων και των εφεξής Πατριαρχών της εν Κωνσταντινουπόλει Αγίας και Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας</i> , Ναύπλιο 1837
	Γερμανός μητροπολίτης Σάρδεων και Πισιδίας , <i>Συμβολή εις τους Πατριαρχικούς καταλόγους Κωνσταντινουπόλεως από της Αλώσεως και εξής</i> , τόμ. Α-Β, Κωνσταντινούπολη 1935, 1938